

1. PRZEMIENIĆ (96) *vb pf*

-mie- (92), -mie- (2).

Oba e jasne.

inf przemienić (15). \diamond *fut* 1 sg przemienię (2). \diamond 2 sg przemienisz (1). \diamond 3 sg przemieni (11). \diamond *praet* 2 sg *m* -ś przemienił (1). \diamond 3 sg *m* przemienił (32). *f* przemieniła (4). \diamond 1 *pl m pers* -smy przemienili (1). \diamond 2 *pl m pers* przemieniliście (1). \diamond 3 *pl m pers* przemienili (4). \diamond *plusq* 3 sg *m* przemienił był (1). \diamond *imp* 2 sg przemień (2). \diamond 2 *pl* przemieńcie (1). \diamond *con* 3 sg *m* by przemienił (6). *f* by przemieniła (2). \diamond 3 *pl m pers* by przemienili (1). \diamond *impers praet* przemieni(o)no (3). \diamond *part praet act* przemieniwszy (8).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI w. (jeden z niżej notowanych przykładów).

1. *Uczynić innym niż poprzednio; commutare Vulg, Mącz; reformare PolAnt, Vulg; ponere Vulg; convertere PolAnt (53) :*

a. *Uczynić innym w zakresie niektórych cech (20) :*

przemienić co (15): Ziemię suchą przemienił [Ps 106/14]) to ięft vczynił z pogaństwa krześciany *WróbŻółt* kk8, ee7; *BibRadz Phil* 3/21; *Mącz* 239b; *Wierz mi czárcie/ iż chociaby y táka stráż nád nim nie byłá/ thedy ten [Job] nigdy nie przemieni vmyśłu swoiego. RejPos* 330v; *Iezus Krytus przemieni Ciáło náłze nikkczemne/ ábysię podobnym stáło chwálebnemu ciáłu iego GrzegŚm* 8, 11, 29; *CzechRozm* 204; *WujNT Phil* 3/21. *Cf przemienić co w co; Zwroty.*

przemienić co w co (1): wyścye mny[e] zle myflili ale to bog przemýenil wdobre iż bý mię powiífłzyl *HistJóz* E4v.

Zwroty: »przemienić swe oblicze, twarz swą« (1:1): *OpecŻyw* 3; *A ięfli przypádná ná cię zle rzeczy/ naydzieł go [nieprzyjaciela] tám pierwżego/ y iákoby pomagájący będzie kopał doły pod nogámi twemi. Głową śwá będzie chwiał/ á ręká będzie pláłá/ á wiele ífemrzác przemieni twarz śwá [commutabit vultum suum]. Leop Eccli* 12/19.

»przemienić obyczaje« (1): *Piŕze Iuŕt Ludwig* [...] / iáko od tey bitwy Polacy prętko przemienili fwe obyczáie: ábowiem iáko pierwey nóšili włófy długo/ tak záfię krotko *BielKron* 409v.

»słowa nie przemienić« = *dotrzymać słowa (1):* y rzekł iemu sędzia: *Gdzie ięft przyáciel twoy ktory fie miał dziś wroćić á ciebie wybáwić? Odpowiedziá [...]:* Pánie mam ia nádzieię z [*lege: że; tak I wyd.*] słowá fwego nieprzemieni. *HistRzym* 119v.

W przen (1) : *NA pálcu małz diáment/ w fercu twárdy krzemięń/ Pierfcień mi/ Háanno/ dáiełz: iuż y ferce przemień. KochFr* 70.

a. *Zmienić wypowiedź (1) :* tedy *Krol* rzekł/ *Gadkiś niezgadł/ áleć dawam przez noc żywot zdrowy/ á rádzęć rozmyfli fie lepiey/ á gdyż on drugiego dnia przemienił á ináczey gadał/ tedy wnetki iemu głowę ściáć/ á nád wrothy mieyfckiemmi záwiešić iá kazał HistRzym* 8v.

β. *Zmienić brzmienie wyrazu (3) :*

przemienić co (2): *SeklWyzn* d4v *cf W połączeniu szeregowym. Cf przemienić co w co czym.*

przemienić co w co czym (1): *Litánia Greckie* słowo ięft/ ktoreśmy vftáwiczným zwyczáiem/ w *Lácińskie y Polkie* nieiáko przemienili *LatHar* 171.

W połączeniu z nazwą (1): *Ten Krákov miáłto y zamek záłóżył nád Wiŕłá/ á od fwego imieniá przezwał Krokow od Kroká/ pothym Krákov przemieniono BielKron* 340v.

W połączeniu szeregowym (1): O tei wftawie oftatecznego teftamentv pana Chriftvłowego/ fkościołem prawdziwym chrzełcijańskim/ tak mocno trzymam/ że żadne Concilium/ Synodus/ Decreta/ ani żadna dawność [...] może mieć takową moc/ aby teftament pana Chriftvłow/ mógł przemienić/ przydać/ albo czo odiać/ y też kałłować. *SeklWyzn* d4v.

b. *Uczynić kimś a. czymś innym, przeistoczyć (często w sposób nadprzyrodzony) [kogo, co] (33) :*

przemienić z czego (2): Tę tho mienią [sztukę zwaną tromancja] vmiał Moizełz/ ktory thą nauką rozmaite cudá czynił/ z rozgi wężá przemienił/ wodę w krew obrocił *BielKron* 46, 420v.

przemienić w kogo, w co (w tym: żywotne (6)) (17): *GlabGad* I4v; *WróbŻołt* Xv, 106/35 [2 r.]; *LubPs* S; gdy wciekała Látomá/ przyśzła nád iezyoro w Liciey y chciała pić wodę/ chłopci [...] mąčili wodę ná złość by nie piła/ prosiła Bogá áby sie pomścił nád nimi/ przemienił ie w żaby *BielKron* 20v; [*Perseusz*] Phineufá y wuiá swoiego Pretá [...] wypędził s krolełtwá/ w kámienie przemienił zá złe okazanie. *BielKron* 21, 20v, 25v, 301v; Lycaon Rex Arcadiae, Którego Iowifz w wilká przemienił *Mącz* 201d; *OrzQuin* L2; *GórnDworz* Gg4, Iiv; á ty nieprzemieniłz mię w się/ iáko pokarm ciála twego/ ále ty będziełz w mię odmienion. *KuczbKat* 180; *BudBib Am* 6/12. *Cf Zwrot*.

Zwrot: »jedno w drugie przemienić« (1): fkárby zymne [...] okázuią sie przez łwe znáki albo wietrunki/ ráno z zymie wychodzące [...] Kiedy będziełz chciał iedno w drugie przemienić/ iuz to będzie przeciw iego przyrodzeniu *BielKron* 26.

W przem (2) : *March*² Dv; Izali wbieżec (mogá) ná fkále konie? Aza (tám) orác (może) byđłem? bo przemieniliście wżoć ład/ á owoc łprawiedliwości w piołyn. *BudBib Am* 6/12.

α. *O cudzie w Kanie Galilejskiej (9) :*

Zwrot: »przemienić wodę w wino (a. na wino), z wody wino« [*szyk zmienny*] (8:1): Iezu ienżes był na łwadzbę wezwan á wodę w W ino [!] dziwno przemienił. *TarDuch* B2; *KrowObr* 145, 154; [*Krystus*] przemienił z wody wino w Chanie Gálileyfskiej *BielKron* 138v; *RejPosWstaw* 44; Iż Chriftus/ w Kanie Gálileyfskiej/ przemieniłwfy wodę w wino/ początek cudow wczynił *CzechEp* 189; *WujNT Ioann* 2 arg, s. 310; Sáma wola łwoia/ [...] wodę przemienił ná wino *SkarKaz* 159b.

β. *O Eucharystii (4) :*

Zwrot: »chleb i (a) wino (a. kielich) w (ciało i) krew, z wina krew przemienić« [*w tym: czym* (1)] [*szyk zmienny*] (3:1): Záfie chleb y wino w ciáło y krew [...] Iezuła Chryftufa niepokalánym poświęcenim przemieniłwfy: wftąpił ná kázálnicę *SkarŻyw* 511, 278; Błogofławił chleb y kielich ná oftátniey wieczerzy/ y przemienił ie w ciáło y krew łwoię. *WujNT* 155, *Luc* 22 arg.

2. *Zastąpić coś czymś innym, wymienić; mutare* *HistAl*, *PolAnt*; *vertere* *Vulg*; *commutare*, *mutuari* *Mącz* [co] (40) : *Mutuari*, Przemienić/ ynłze wziąć. *Mącz* 239c; *BudBib Dan* 7/25; iż sie to ták było tráfiło y przodkom Litewłkim [...]/ że mułieli daley wędrowác dla powodzi morzá [...]/ Boby pewnie támci obywałele rádzi Oyczyżnę przemienili *StryjKron* 26; [*ZapWpolKob* 1548 1/29].

przemienić komu (7): Wenus máiac nád nią [*kotką*] lutość/ [...] Kotczá iey twarz przemieniła/ Sliczną panną wczyniła *BierEz* I3, I3, I3v. *Cf* »przemienić imię«.

przemienić w co (4): Y przemienili sławę łwoię/ w podobieństwo byká iedżącego trawę. *BudBib Ps* 105/20; Bo to mówić iż Papież iest namiestnikiem Chriftułowym/ nie co inłzego iest/ iedno chćiec

prawdę słowá Bożego w kłamstwo przemienić *CzechEp* 328; [*BielKron* 1551 10]. Cf »przemienić imię«, »żywot przemienić w rozkosz«.

[*W połączeniach szeregowych*: czyni iego volnem wmayethnoſczy przerzeczony, ktoremv bedzye volno przedacz, przemyenyecz, zafrymarczycz, darmo dacz, albo yako mu ſzye bedzye wydzyalo [...] obroczycz *ZapWpolKob* 1549 1/33, 1548 1/129, 1549 1/33v; *KsięgiSądŁack* 1572 nr 227.]

Zwroty: »przemienić imię (a. imiona), miano« [*w tym: komu* (4), *w co* (1)] = *vertere nomen Vulg* [szyk zmienny] (9:1): *HistJóz* B3; A chcąc aby niemieli nagabania od poſthronnego ludu [*Jukrowie*] przemieniwszy ſobie miano nazwali ſie Czakle *MiechGlab* 58; *KromRozm III* M3 [2 r.]; Mowił też krol Egiptſki do Iozephá: Iá iefthem Pháráo: krom rofkazania twego nie ruſzy żaden ręki álbo nogi we wſzyſtkiey ziemi Egiptſkiey I przemienił imię iego/ á názwał go ięzykiem Egiptſkim/ Zbáwicielem ſwiátá. *Leop Gen* 41/45, 2.*Par* 36/4; *SErgius* Wtóry Papież [...] tego pirwey zwano Os porci/ to iefť ſwini pyfk/ á dla ſzkárádoſci imieniá tego/ przemieniono mu imię pirwſze/ á *Sergius* ine dano *BielKron* 171, 280v; Bo przemienić ſobie imię albo przezwiłko/ gdy by to yedno krom zdrady wſzelakiey było/ kaźdemu według praw wolno iefť. *KwiatKsiąż* A2.

»przemienić konie« (1): Przemieniwszy konie Lánckoruńki/ iechał w nocy oględowác ludźie *BielKron* 409v.

»umysł swój przemienić« = *zmienić zdanie* (1): Cna żoná [...] widząc mężá w chorobie: Nieutolnie go plákáá [...] Krzyczáá ſmierci wzywáiąc: Mnie pierwey zbaw zdrowia me⁸⁰ [...]. A ták częſto nárzekáiąc/ Vſzrzáá ſmierć k ſobie idąc. Bárzo iey niewdzięczna byłá/ A vmyſł ſwoy przemieniá. Rzekąc/ ſmierci mnie pokoy day *BierEz* P2v.

peryfr. »żywot przemienić w rozkosz« = *umrzeć i pójść do nieba* (1): [*Piaſt*] Zyiąc wiek długi tu w poczciwey cnoćie, Zywoť przemienił w rofkofz po kłopocie. *KlonKr* B3.

peryfr. »żywot z ſmiercią przemienić« = *umrzeć* (2): Potym gdy trzy Brácia przerzeczeni Xiążęta Ruſkie/ Kiy/ Sciek/ y Korewo żywoť z ſmiercią przemienili/ ſynowie y potomkowie ich po nich długi wiek [...] ſpokoyne pánowáli *StryjKron* 115, 210.

a. *Przenieſć coſ, zmienić miejsce czegoſ* (11) : Alexander moźeſzli ty przemienić tę gorę/ á oneć nieć ná rámionach twoich? *HistAl* B6v; *BielKron* 18; przemienił prędko ſwoy Ordynek Scipio/ co lepſze męże ná przodku y s tyłu poſtáwił/ á podlejſze we ſrod *BielSpr* 40.

przemienić skąd dokąd (1): Potym ſie kroleſtwá rozerwá/ oſiędzye ſwiáth dzyeſięć mężow mocnych/ powſtánie z nich ieden [...]/ ktory Azyá y Afrykę oſiędzye [...]/ páńſtwo ſwe przemieni z iedney ſtrony ſwiátá do drugiey *BielSpr* 136.

Zwroty: »przemienić miejsce, na inſze miejsce« = *mutare locum HistAl; commutare locum Mącz* (2:1): Serapis rzekł iáko tá gorá nie przemieni mieyſcá ſwe⁸⁰/ ták imię y dzieie thwoie będzie obiáwiono áż do ſkończenia wiekow. *HistAl* B6v; *Mącz* 128a; A iefſliby táką drogę przemienić chciáł ná inſze mieyſce [...]/ tedy inną drogę ták dobrá iáko piérwſza byłá/ ma w imięniu ſwym wydać. *SarnStat* 1164; [*HistPonc* K4v].

»przemienić powietrze« = *przenieſć ſię gdzie indziej, zmienić klimat* (1): A gdym ſie rozniemogł dobrowolnie/ mowił mi iż z wielkich poſtow niemoc mam Rzekłem potym iż nie s tego/ ále żem

ná zle powietrze z dobrego przyiechał. Kazał mi potym przemienić powietrze/ á iść do Kánonoru *BielKron* 459v.

a. *Zmienić kierunek (o wietrze) (3) :*

Zwrot: »przemienić wiatr« (1): Rzekł iemu krol: Dofycieś mądrze wywiodł/ czyn wtorą rzecz/ przemień wiátr. *HistRzym* 110v, 110.

Przen (1) :

Zwrot: »wiatr przemienić« (1): A dla tego musi mu dáć lekarftwo/ tho ieft áby miał fkruchę w fercu/ fpowiedź w vsćiech/ dofyc vczynienie w vczynku/ to ieft wiátr przemienić. *HistRzym* 111v.

b. *Zastąpić innym słowem [w co] (2) :* A ták Kálwiniftowie dużę w trupá ábo w ciáło przemienili: á Nowokrzczeńcy z nimi piekło w grob przetworzyli *WujNT* 404, 404.

c. *Nadać inną nazwę (2) :*

przemienić na co (1): [Konstantyn Wielki] Przenioł ftolec Cefárski z Rzymá do Bizáncyum [...] / á ná fwe imię Konftántynopole [tj. na Konstantynopole według swego imienia] przemienił *BielKron* 156.

Przen (1) :

Zwrot: »imię [jakię] przemienić« (1): Zawždy czyftá panno/ [...] Racz nás w pokoiu poftawitz/ Imię Ewy [tj. imię Ewa] przemienitz. *OpecŻyw* 190.

d. *Zaprzestać czegoś, sprawić, by coś przestało trwać; zniweczyć (3) :* Słowo, sładzy, świętości/ cić mu [Antychrystowi] fą w nienawiści/ prawdę wżyfktę przemienił/ lárwę z wierzchu zoftáwił. *ArtKanc* K9v; Albo przykra chorobá znaglá ná cię pádlá? (-) Nádz zwyczaj niefłychána ciężka rzecz przypádlá. (-) Przemienićie to Bogowie. *GosłCast* 64.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Przytym profy iego fwięté miłóci/ aby ráczył w tobie przemienitz tzoby było przeciw dobroci ij zbawieniu twému. *OpecŻyw* [57]v.

******* *Bez wystarczającego kontekstu (3) :* Multa in communi usu rerum novavit, Wiele nowego wniósł/ Wiele przemienił. *Mącz* 251d, 239a, 251d.

Synonimy: 1. obrocić, przeformować, przekształtować; 2. zastąpić; a. przenieść.

Formacje współrdzenne cf 2. MIENIĆ.

Cf **PRZEMIENIENIE, PRZEMIENIONY**